

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26^E JAARGANG

WOENSDAG 27 AUGUSTUS 1941

No. 1336

WAARNEMEND HOOFDREDACTEUR:

J. H. M. Meijerink (*Schiebroek*).

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 21*.— per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Administratie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD.

Blz.

Het verband tusschen premiebetaling en prestatie in de sociale verzekering door <i>Mr. Dr. J. van Bruggen</i>	502
Van potentieele naar werkelijke inflatie in de Verenigde Staten? door <i>Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk</i>	506
Balansstatistieken van hypotheekbanken, werkzaam in Nederland, 1940; publicatie door het Economisch-Statistisch Maandbericht	508
Statistieken.	
Geld- en Wisselkoersen — Bankstaten	512

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De daling van den post „diverse rekeningen” op de balans van De Nederlandsche Bank, gevoegd bij de verdere stijging van den biljettenomloop, heeft de afhankelijkheid van de schatkistfinanciering van de centrale bank in den laatsten tijd weer doen toenemen, omdat de stijging van de buitenlandsche wisselportefeuille niet voldoende was zooals dit in de afgelopen weken het geval was, den invloed van deze beide factoren te compenseeren. De omvang van het rechtstreeks bij de Bank ondergebrachte schatkistpapier steeg uit dien hoofde dan ook eenige tientallen millioenen boven het niveau, dat deze post laatstelijk had bereikt. Op den jongsten weekstaat is zijn in dit verband de volgende mutaties vermeld: de biljettenomloop steeg met f 22 millioenen, de portefeuille papier op het buitenland met f 16 millioenen en, de post „diverse rekeningen” met f 3 millioenen.

De obligatiemarkt vertoonde betrekkelijk weinig schommelingen, maar de stemming was, over het geheel genomen, iets minder gunstig dan in de voorgaande week. Toch zijn behoorlijke omzettingen bereikt, en er was regelmatig vraag van de zijde van verzekeringmaatschappijen, die sedert eenigen tijd weinig in de markt waren, omdat zij de beschikbaar komende middelen grootendeels reserveerden voor de uitgifte van een nieuwe staatslening. De geruchten dienaangaande zijn overigens de laatste week weer hardnekkiger geworden, en hielden thans in, dat een nieuwe consolidatielening tot een bedrag van f 1 milliard zou worden uitgegeven met een rente van $3\frac{1}{2}$ pCt. De 3— $3\frac{1}{2}$ pCt. Nederland 1938 sloot op $92\frac{13}{16}$ na een opening op $93\frac{3}{8}$; de nieuwe 4 pCt. lening 1941, die een fractie boven pari opende, sloot de week op $99\frac{15}{16}$ à 100, zoodat men hier nauwelijks van een reactie kan spreken. Van de gemeenteleningen waren sommige zelfs hooger, zulks als gevolg van de zoo even vermelde vraag van institutioneele beleggers.

De aandelenmarkt was, afgezien van een kleine reactie, in den loop van de week uiterst gunstig gestemd, en het meerendeel der aandelen sloot belangrijk boven het koerspeil van het begin der week. Bijzondere vermelding verdienen aandelen Leverbros, die van 138 op 153 kwamen, waarmede dit fonds onder de leidende aandelen wel de omvangrijkste stijging vertoonde. Ook een aantal industriele aandelen, zelfs uit de groepen, die reeds tevoren zeer sterk waren gestegen, vertoonde een sterk koersavans, zoo b.v. aandelen Stork, die van 244 op 260 kwamen, en Hoogovens, die van 186 tot 200 opliepen. De kooplust was over alle afdelingen verdeeld; zoowel Indische als Nederlandsche waarden waren gevraagd, en alle groepen van aandelen deelden in de gunstige stemming.

HET VERBAND TUSSCHEN PREMIE-BETALING EN PRESTATIE IN DE SOCIALE VERZEKERING.

In de private verzekering van personen wordt het verband tusschen de premiebetaling door de verzekerden en de prestaties, die door den verzekeraar moeten worden verricht, voor het geval zich de gebeurtenis, bij wier intreden het recht op uitkeering ontstaat, voordoet, op tweevoudige wijze gelegd.

Vooreerst geldt het algemeen verzekeringsbeginsel, dat over de periode, waarover het risico wordt geloopt, het totaal van baten en lasten tenminste in evenwicht moet zijn. De hoofdvoorwaarde, aan welke bij het vaststellen der premie moet zijn voldaan, is, dat het verzekerde risico over een behoorlijk groot aantal verzekerde personen moet zijn verdeeld en dat deze verdeling op gelijkmatige wijze geschiedt.

Daarbij komt dan als tweede eisch, dat het individueele risico, dat door den verzekeraar geloopt wordt, als een normaal risico kan worden beschouwd.

Door een geneeskundige verklaring omtrent, of een onderzoek inzake den gezondheidstoestand van den candidaat verzekerde, neemt de verzekeraar de noodzakelijke maatregelen om zich hieromtrent op de hoogte te stellen, alvorens de verzekering kan worden gesloten.

De premie, welke de verzekerde moet betalen, is uit den aard der zaak evenredig aan de hoogte van het verzekerd bedrag (rente), maar is bovendien per eenheid vastgesteld in verband met den leeftijd, eventueel met de sexe van de(n) verzekerde.

Deze maatregelen zijn noodzakelijk, omdat zonder deze door selectie of antisectie het risico van den verzekeraar boven het normale zou worden verhoogd. Zij zijn derhalve essentieel verbonden aan de omstandigheid, dat de verzekerden individueel tot de verzekering toetreden.

Als gevolg van dit individueel karakter der private personen-verzekering zal bij voortijdige beëindiging van een verzekeringsovereenkomst door het staken van premiebetaling, in verband met de verzekeringsvoorwaarden gelet moeten worden op de individueele gegevens van de concrete overeenkomst om de hoogte van het afkoopbedrag of de hoogte van de premievrije polis vast te stellen.

Weliswaar bestaat de mogelijkheid om van de individueele tarifiering naar leeftijd en sexe af te wijken bij groepsverzekeringen, waarbij een gesloten collectiviteit tot de verzekering toetreedt, maar deze uitzondering bevestigt den algemeenen regel, dat bij de private verzekering van personen het verband tusschen premiebetaling en prestatie in beginsel individueel moet worden gelegd.

Bij de sociale verzekering liggen de verhoudingen anders. Uit den aard der zaak moet hier evenzeer gelden het reeds genoemde algemeene verzekeringsbeginsel, dat bij de verzekering in haar geheel gezien, gelet op de periode, waarover het risico wordt geloopt¹⁾, evenwicht tusschen baten en lasten moet bestaan, maar in principe wordt dit beginsel niet doorbroken, wanneer de Staat de verzekering subsidieert, zoodat, met deze subsidie bij de vaststelling der te verwachten baten kan worden gerekend.

¹⁾ De wijze, waarop zulks technisch dient te worden geregeld, hangt nauw samen met den concreten vorm van sociale verzekering en met algemeen economische inzichten. De vraag, of een omslagstelsel, een rentedekkingsstelsel of een kapitaaldekkingstelsel voor de invaliditeits- en ouderdomsverzekering gewenscht is, moet vanuit deze gezichtspunten worden beoordeeld.

Hoe de keuze, echter zij, de regel, dat uiteindelijk lasten en baten over gekozen tijdsperioden in evenwicht moeten zijn, geldt onverzwakt en onafhankelijk van deze keuze.

Door het feit, dat de verzekering een verplicht karakter draagt, is het echter niet noodzakelijk om bij den aanvang van de verzekering de toetredenden individueel te keuren, omdat van selectie of antisectie geen sprake kan zijn, terwijl evenmin de hoogte der premien, die moeten worden betaald, rechtstreeks met leeftijd en sexe verband behoeft te houden.

Het rechtstreeksch verband tusschen de hoogte van het verzekerd bedrag (rente), den leeftijd en de sexe van den individueelen verzekerde kan ontbreken.

Aan de wijze, waarop de afhankelijkheid en onafhankelijkheid van prestatie en premiebetaling in de Deutsche sociale verzekering rechtens is geregeld, heeft professor Dr. Lutz Richter te Leipzig een belangwekkende beschouwing gewijd²⁾.

Het komt ons gewenscht voor een dergelijk onderzoek in te stellen voor de Nederlandsche sociale verzekering, omdat hierdoor het inzicht in de beteekenis van deze als rechtsinstituut kan worden verhelderd.

Tevens zal dan blijken, dat de structuur onzer sociale verzekering en de rechtsbeginselen, waarop deze berust, zoodanig zijn, dat het recht van den verzekerde een volkomen zelfstandig en eigen karakter draagt.

Ziekteverzekering.

Voor de ziekteverzekering, die geregeld is in de Ziekte-wet, geldt het hoofdbeginsel, dat in artikel 24 tot uitdrukking is gebracht. Alle arbeiders in den zin dezer wet zijn verzekerd³⁾.

Dit beginsel voert tot drieërlei gevolg:

a. de verzekering bestaat onafhankelijk van eenige handeling, aangifte van de zijde van den arbeider of diens werkgever aan het verzekeringsorgaan;

b. de aanvang van de verzekering is in wezen alleen afhankelijk van het begin van het dienstverband als arbeider, het einde hangt — behoudens de nader te noemen uitzondering — alleen af van het einde van het dienstverband;

c. de vraag, in hoeverre iemand als arbeider moet worden beschouwd, is in eerste instantie van wettetechnischen aard.

Bepalend voor het verzekerd zijn is alleen het zgn. Tatbestand, d.w.z. het feitelijk arbeider zijn in den zin der wet. Of men arbeider is in den zin der wet wordt nader bepaald door de vraag, of men voldoet aan de bepalingen, die worden gegeven in de artikelen 1, 2, 3, 4 en 5 der Ziekte-wet, dan wel, of men krachtens de artikelen 25 en 26 der Ziekte-wet en den op het laatstgenoemde artikel berustenden algemeenen maatregel van bestuur (K.B. van 28 Januari 1931, S. 24) door wetsduiding als verzekerde wordt beschouwd.

Door deze wetsconstructie heeft het economisch begrip arbeider een bepaalde concrete constructie verkregen.

Wat de premiebetaling betreft, is de regeling, die de Ziekte-wet kent, de volgende (dit punt is geregeld in artikel 69 der Ziekte-wet): „De premie is voor de helft door den werkgever en de helft door den verzekerde verschuldigd”, behoudens voor onze beschouwing irrelevante uitzonderingen.

De betalingsplicht berust op den werkgever, die echter de bevoegdheid (niet de verplichting) bezit om de helft der premie van het loon van den arbeider af te houden.

²⁾ „Die wechselseitige Abhängigkeit und Unabhängigkeit von Leistung und Beitrag in der deutschen Sozialversicherung”. Prof. Dr. Lutz Richter, Leipzig.

Ergänzungsheft zur Rundschau. Le Assicurazioni Sociali, Istituto Nazionale Fascista della Previdenza sociale, 1940—XVIII No. 4, pag. 321 en v.v.

³⁾ De uitzonderingen, die gemaakt worden in het laatste gedeelte van het eerste lid en in het tweede lid van dit artikel, zijn in dit verband irrelevant.

Het recht op uitkeering voor den arbeider bestaat echter *onafhankelijk* van de vraag, of de werkgever de premie heeft betaald, omdat blijkens artikel 23 der Ziektewet degene, die verzekerd is, bij ongeschiktheid tot het verrichten van zijn arbeid wegens ziekte, waarmede krachtens artikel 23, lid 3, der Ziektewet zwangerschap en bevalling worden gelijk gesteld, recht heeft op een uitkeering overeenkomstig de in de tweede afdeling dezer wet vastgestelde wetsbepalingen.

Een punt, dat de bijzondere aandacht vraagt, is de wijze, waarop het vaststellen van het oogenblik van het begin en het einde der verzekering in de sociale verzekering geschiedt, omdat dit voor het recht op praestatie beslissend is.

Bij de private verzekering van personen komt de verzekering als regel tot stand, zoodra de polis, waarin het tijdstip van aanvang wordt genoemd, in het bezit van den verzekerde is gekomen en door dezen de eerste premie aan den verzekeraar is voldaan.

Bij de sociale ziekteverzekering moet het begin der *feitelijke* arbeidsverrichting (dus niet het arbeidscontractueel vast te stellen begin) als het beginpunt der verzekering worden beschouwd.

„Door den Centralen Raad van Beroep wordt tegenwoordig het standpunt ingenomen, dat voor de uitvoering der Ziektewet de arbeider de kwaliteit van verzekerde alleen heeft, indien hij *daadwerkelijk* arbeid verricht, met dien verstande, dat de kwaliteit van verzekerde behouden blijft tijdens normale onderbreking van den arbeid. (C. R. v. Beroep d.d. 1 December 1932, Adm. en Rechterl. Besl. 1933, blz. 7.)”⁴⁾

Wordt de arbeid beëindigd — en iedere niet normale onderbreking⁵⁾ van den arbeid wordt als een zoodanige beschouwd — dan zou normaliter het recht op praestatie ingevolge de verzekering eindigen, indien niet een bijzondere regeling op dit punt ware getroffen, waardoor ook na het einde der verzekering (welk einde *rechtens* geacht moet worden samen te vallen met het *feitelijk* eindigen van den arbeid) een *recht* op ziekengeld werd erkend, „alsof de betrokkene verzekerd ware gebleven”.

Deze regeling vindt men in artikel 55 der Ziektewet, waarnaar wij voor de concrete voorwaarden, onder welke dit recht op uitkeering blijft voortbestaan, verwijzen.

Bij speciale regeling is bovendien vastgesteld, dat de verzekering tijdens de uitkeering van ziekengeld — behalve voor het geval deze uitkeering geschiedt op grond van het in artikel 55 der Ziektewet toegekende supplementaire recht — blijft voortduren (artikel 30 der Ziektewet).

Derhalve geldt de algemeene regel, dat *rechtens* het begin en het einde der verzekering ingevolge de Ziektewet samenvallen met het begin en einde der *feitelijke* arbeidsverrichting in dienst van den werkgever.

Voor het verzekerd zijn is derhalve niet het begin of het einde van de arbeidsovereenkomst beslissend. Eveneens is het al dan niet voortbestaan van de arbeidsovereenkomst gedurende den tijd, dat ziekengeld wordt uitgekeerd, irrelevant voor het voortduren der verzekering, omdat dit voortduren krachtens speciale wetsbepaling — uitgezonderd voor het ziekengeld, dat na afloop der verzekering is toegekend (art. 55 der Ziektewet) — is vastgesteld.

Wat de hoogte der uitkeering betreft, worde erop gewezen, dat deze in vrijwel alle gevallen onafhankelijk is van

⁴⁾ Zie Rapport van de Commissie, ingesteld door de Federatie van Bedrijfsverenigingen en de Vereeniging van Raden van Arbeid, tot bestudeering van het vraagstuk van de toepassing van het bepaalde in artikel 53, 1e lid der Ziektewet, blz. 12.

⁵⁾ Voor het begrip normale onderbreking van den arbeid wordt verwezen naar artikel 55 der Ziektewet en de hierop betrekking hebbende jurisprudentie.

het op grond der arbeidsovereenkomst vastgestelde dagloon.

De regelingen, die ingevolge of krachtens artikel 6 der Ziektewet gelden, brengen het wettelijk dagloon in verband met de gemiddelde verdienste van „gelijkssoortige arbeiders in hetzelfde of in een gelijksoortig bedrijf in dezelfde of naburige gemeenten”.

Ook de afwijkende regelingen ten aanzien van de dagloonbepaling, die ex artikel 145 der Ziektewet zijn vastgesteld en die aan de algemeene regeling in artikel 6, lid 3, der Ziektewet gegeven, derogeeren, zijn op een enkele uitzondering-na zoodanig⁶⁾, dat hierin niet van het subjectieve loon van den concreten arbeider wordt uitgegaan, maar van een loon (dagloon of uurloon) door gelijksoortige arbeiders verdiend of dat krachtens collectieve arbeidsovereenkomst is bepaald.

Waar de hoogte van het ziekengeld door de algemeene regeling, die artikel 37 der Ziektewet geeft, of die door derogatie aan dit artikel bij de besluiten ingevolge artikel 145 der Ziektewet vastgesteld, samenhangt met het naar bovenstaande regelen vastgestelde dagloon, kan de gevolgtrekking worden gemaakt, dat ook de hoogte van het ziekengeld door bepaalde feitelijke omstandigheden en door deze alleen wordt bepaald.

Daar bovendien in geen der op grond van artikel 145 der Ziektewet vastgestelde uitvoeringsbesluiten gederogerd is aan de regeling, die de wet geeft „ten aanzien der verzekering” hebben deze conclusies algemeene geldigheid.

Zoo kan resumeerend als uitslag van ons onderzoek worden vastgesteld, dat voor dengene, die rechtens voldoet aan de vereischten, welke worden gesteld voor het zijn van „arbeider” bij of krachtens de Ziektewet zoowel het begin als het einde der verzekering, als de hoogte van het ziekengeld *alleen* bepaald worden door bepaalde *feitelijke* omstandigheden (feitelijke arbeidsverrichting en behooren tot een bepaalde door zekere gelijksoortigheid gequalificeerde groep).

Zoowel het recht op als de hoogte van de praestatie zijn alleen afhankelijk van dit „Tatbestand” en derhalve onafhankelijk van de omstandigheid, of de verschuldigde premie aan het uitvoeringsorgaan al dan niet wordt voldaan.

Sociale Ongevallenverzekering.

De sociale ongevallenverzekering is geregeld in de Ongevallenwet 1921 (O.W. 1921) en de Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922 (L.O.W. 1922).

Voor zeelieden, die buitengaats buiten het gezicht der Nederlandsche kust gaan, is een bijzondere regeling getroffen in de Zeeongevallenwet. Deze wet scheidt voor de reeders de verplichting tot het aangaan van een privaatrechtelijke overeenkomst met een der Onderlingen van Centraal Beheer of met den Staat. Als privaatrechtelijke verzekeringsovereenkomst volgt deze de gewone regelen van het private verzekeringsrecht, die in het Wetboek van Koophandel zijn gegeven.

Voor het onderzoek met betrekking tot de sociale ongevallenverzekering moeten wij de regelingen, die de beide Ongevallenwetten kennen, nader bezien en daar beide ten aanzien van het recht dezelfde beginselen huldigen, kunnen zij gezamenlijk worden behandeld.

In beide wetten wordt de verplichting tot premiebetaling op den werkgever gelegd. Dit is het gevolg van de theorie van het „risque professionnelle”, waarin de rechtsgrond voor het opleggen eener wettelijke verplichting aan den werkgever moet worden gezien (art. 40 O.W.

⁶⁾ Alleen in art. 3 v. h. Kon. Besluit van 28 April 1935 (S. 203) art. 2 v. h. Kon. Besluit van 30 Aug. 1937 (S. 858) en art. 6 v. h. K.B. van 4 Jan. 1938 (S. 840) is er tusschen het dagloon en de subjectieve verdienste van den arbeider verband gelegd. Deze uitzondering is van geringe practische beteekenis.

1921 en artt. 78 en 79 L.O.W. 1922). Bovendien kent de wet het verbod van premieverhaal in eenigen vorm op het loon van den arbeider (art. 42 O.W. 1921).

Het vaststellen van het begin en het einde der verzekering brengt bij de sociale ongevallenverzekering meer moeilijkheden mede dan bij de ziekteverzekering. Beide sociale Ongevallenwetten huldigen het stelsel der wettelijke verzekering. De bepaling van artikel 1 O.W. 1921: „De werklieden in verzekeringsplichtige bedrijven ⁷⁾ zijn volgens de bepalingen van deze wet verzekerd tegen de geldelijke gevolgen hun in verband met hunne dienstbetrekking overkomen” is woordelijk gelijklopend aan die van artikel 2 der L.O.W. 1922, behoudens dat in de laatste wet het woord werklieden door arbeiders is vervangen.

Krachtens deze fundamentele bepaling bestaat van rechtswege de verplichte verzekering, indien de betrokkene werkman (arbeider) is in den zin der wet en het bedrijf, waarin hij werkzaam is, als een verzekeringsplichtig bedrijf kan worden beschouwd.

De omschrijving van het begrip werkman (arbeider) of van hen, die moeten worden geacht met werkman gelijkgesteld en in een verzekeringsplichtig bedrijf werkzaam te zijn, vindt men in de artikelen 2 tot en met 2d, 3a en 3c der O.W. 1921 en 1 tot en met 1c, 3 en 3a der L.O.W. 1922.

De enige voorwaarde, die de wet stelt voor het verzekerd zijn, is, dat het ongeval den werkman (arbeider) *in verband met de dienstbetrekking* overkomt. Dit verband is zuiver feitelijk en niet arbeidscontractueel.

Evenwel bestaat in wezen voor het vaststellen van het begin en het einde der verzekering een belangrijk onderscheid tusschen de sociale ongevallenverzekeringen en de sociale ziekteverzekering.

Dit verschil wortelt in het verschil in den aard van het risico, dat essentieel samenhang met het bedrijf vereischt.

Bij de ziekteverzekering is de verzekering onafscheidelijk verbonden aan den persoon van den verzekerden arbeider en is een continue verzekering vereischt, omdat gedurende den tijd, dat de verzekering op normale wijze is onderbroken (b.v. in den tijd na afloop van de dagtaak tot de werkhervatting op den volgenden dag; gedurende Zonen feestdagen), het risico van den arbeider, om door ziekte ongeschikt tot zijn arbeid te worden, doorloopt.

Bij de sociale ongevallenverzekering moet er principieel en essentieel discontinuïteit in de verzekering bestaan, in zoverre, dat de werkman (arbeider) alleen dan rechtens verzekerd is krachtens de O.W. 1921 en de L.O.W. 1922, indien hij getroffen wordt door ongevallen, welke hem *in verband met de dienstbetrekking* overkomen.

Zoodra toch het verband tusschen de dienstbetrekking en het concrete ongeval ontbreekt, m.a.w. zoodra het een particulier (niet bedrijfs)ongeval ⁸⁾ betreft, worden de

⁷⁾ Het begrip verzekeringsplichtig bedrijf omvat het geheel der verzekeringsplichtige ondernemingen in een bepaalde bedrijfstak. Voor de wetsbepaling van verzekeringsplichtige onderneming zie men art. 3 O.W. 1921. Door wetsduiding zijn bepaalde verzekeringsplichtige werkzaamheden met die in een verzekeringsplichtige onderneming gelijkgesteld (zie art. 4 O.W. 1921 juncto K.B. 14 Sept. 1921 (S. 1057)).

In de volgende beschouwingen handelen wij over de ongevallenverzekering in dezen uitgebreiden zin.

Voor de L.O.W. 1922 gelden dezelfde beschouwingen (zie art. 4 L.O.W. 1922, juncto K.B. 20 Maart 1923 (S. 104)).

⁸⁾ Zie voor het begrip bedrijfsongeval de jurisprudentie op „in verband met de dienstbetrekking overkomen” ten aanzien van de artikelen 1 der O.W. 1921 en 2 der L.O.W. 1922. Een goede leidraad ter verheldering van dit begrip vindt men in het desbetreffend artikel in het Gedenboek der Rijksverzekeringsbank 1940.

geldelijke gevolgen der loonderving, indien ongeschiktheid tot zijn arbeid voor den werkman (arbeider) daarvan het gevolg is, door de sociale ziekteverzekering gedragen, omdat zij den arbeider „persoonlijk” betreffen.

Dit is van belang, omdat — zoodra het een bedrijfsongeval betreft — het recht op praestatie naar den aard ruimer is (genees- en heelkundige behandeling), de praestatie zich naar den tijd verder kan uitstrekken (blijvende rente) en deze aan derden ten goede kan komen (vergoeding begrafeniskosten, weduwen-, weezen- en „verzorgden”-rente bij doodelijk ongeval).

Is de bovengeschetste discontinuïteit der verzekering in den tijd duidelijk aanwijsbaar, indien het gaat om een bedrijfsongeval in den engeren zin, zoodra het gaat om de gevolgen van met ongeval gelijkgestelde lichamelijke letsels (art. 1, lid 2 der O.W. 1921 en art. 2, laatste volzin der L.O.W. 1922) en met ongevallen gelijkgestelde beroepsziekten (Hoofdstuk IXa der O.W. 1921 en Hoofdstuk Xa der L.O.W. 1922) wordt deze discontinuïteit der verzekering in den tijd weggewischt en duurt de verzekering voort ook gedurende normale onderbreking van den arbeid, zelfs na geheele beëindiging van den arbeid, omdat „het verband met de dienstbetrekking” voor deze letsels en beroepsziekten in feite is blijven voortbestaan.

De regelingen van de gevolgen van geschillen over de vraag, of in concreto de ongeschiktheid tot werken van een arbeider het gevolg is van ziekte dan wel van ongeval, zijn van internen aard en voor ons onderzoek van geen belang ⁹⁾.

Derhalve geldt de algemeene regel, dat de werkman (arbeider) ingevolge de sociale Ongevallenwetten van rechtswege verzekerd is en dat het begin en einde dezer verzekering alleen, afhankelijk zijn van het feit, of een mogelijk ongeval, lichamelijk letsel of een beroepsziekte, dat (die) hem ongeschikt maakt tot zijn arbeid, hem gedurende den tijd, dat het „in verband met zijn dienstbetrekking” bestaat, overkomt.

Wat het recht op genees- en heelkundige behandeling betreft, wordt verwezen naar art. 14 O.W. 1921 en art. 35 L.O.W. 1922.

Het spreekt vanzelf, dat deze praestatie in geen enkel verband staat met het subjectieve loon van den verzekerde, die door een ongeval getroffen is en die diensten-gelooft genees- en heelkundige behandeling behoeft.

Bij de tijdelijke uitkeeringen en renten, die ingevolge de Ongevallenwetten worden toegekend, bestaat de samenhang tusschen het subjectieve loon van den getroffen verzekerde en de praestatie in beginsel *wel*, al wordt door de latere wetswijzigingen, die de bepalingen inzake het dagloon nader regelden (art. 7 O.W. 1921 en art. 1, sub f. L.O.W. 1922), meer en meer het verband gelegd met het gemiddeld „door gelijksoortige arbeiders in dezelfde of een naburige onderneming verdiende dagloon”, zulks op het voetspoor der Ziektewet.

Dit is van belang, omdat de hoogte der praestaties (tijdelijke uitkeering, voorloopige en blijvende renten voor den getroffen, weduwen- en weezenrenten, „verzorgden”-renten en begrafeniskosten) verband houdt met de hoogte van het dagloon (zie artt. 15, 16, 17, 18, 19 en 21 O.W. 1921 en artt. 36, 37, 38, 39, 40 en 42 L.O.W. 1922).

Voor de sociale ongevallenverzekering vinden wij derhalve als uitkomst van ons onderzoek, dat voor dengene, die rechteris voldoet aan de wettelijke begripsomschrijving van werkman of arbeider in een verzekeringsplichtig bedrijf, het begin en het einde der verzekering alleen afhankelijk is van het „Tatbestand” gegeven in den feitelijken samenhang tusschen het hem overkomen ongeval en het verband met de dienstbetrekking en dat het recht

⁹⁾ Men zie hiervoor de artikelen 41—44 der Ziektewet.

op praestatie en de hoogte der praestatie geheel onafhankelijk zijn van de omstandigheid, of de verschuldigde premie aan het risicodragend orgaan is of zal worden voldaan.

Al hoe het „Tatbestand”, dat het begin en einde der verzekering bepaalt, bij de sociale ziekteverzekering en de sociale ongevallenverzekering verschillend zijn, bij beide vormen van sociale verzekering is het recht op, of omvang van de hoogte van de praestatie onafhankelijk van de premiebetaling.

* * *

De Invaliditeitswet.

In de Invaliditeitswet (I.W.) vindt men een regeling van de sociale rentenverzekering (ouderdoms-, invaliditeits-, weduwen- en weezenrente).

De verzekering krachtens deze wet is van een geheel ander type dan dat in het bovenstaande ten aanzien van de sociale ziekte- en ongevallenverzekeringen werd geteekend.

Geldt voor de laatstgenoemde het stelsel der collectieve wettelijke verzekering, de Invaliditeitswet kent de individueele verplichting tot verzekering.

Den hoofdregel, welke het karakter dezer wet volledig bepaalt, vindt men in het wetsvoorschrift: „Ieder arbeider — voorzover hij niet in deze wet is uitgezonderd of krachtens haar van den verzekeringsplicht is vrijgesteld — is verplicht om zich te verzekeren overeenkomstig het in deze wet bepaalde”. (art. 31 I.W.).

Door dit wetsvoorschrift worden voor den arbeider bepaalde verplichtingen om te doen (b.v. om zich aan te melden bij den Raad van Arbeid (art. 259 I.W.), verschijningsplicht (art. 240, lid 2 I.W.)) geschapen.

Bij den Raad van Arbeid berust, behoudens beroep op den beroepsrechter, de beslisning, of de arbeider op zich heeft aangemeld, verzekeringsplichtig zal worden verklaard. Voldoet de verzekeringsplichtige arbeider niet aan de aanmeldingsverplichting, dan wordt voor hem ambtshalve een rentekaart opgemaakt (art. 238 I.W.).

Echter niet de omstandigheid, of men arbeider is in economischen zin en feitelijk arbeid verricht, en evenmin het verband met de dienstbetrekking, maar *alleen* de vraag, of men voldoet aan de wettelijke criteria, welke voor den verzekeringsplicht zijn gesteld, gevolgd door eigen of ambtshalve aanmelding, zijn beslissend, of men al dan niet verplicht verzekerd zal worden verklaard.

Ter toetsing hiervan gelden enerzijds de criteria, die de wet geeft in de artikelen 4, 4a en 4b. I.W. ter beoordeeling van de vraag, of de betrokkene al dan niet voldoet aan de wettelijke omschrijving ten aanzien van den arbeider zijn, het onder arbeider worden verstaan, of het arbeider geacht worden te zijn, anderzijds de criteria, welke de wet geeft ten aanzien van de uitzonderingen op de vrijstellingen en de van deze afwijkende wetsbepalingen, waardoor de verzekeringsplicht *juridisch*, hetzij wordt beperkt of nader bepaald (artt. 32 tot en met 50 en art. 52 I.W.).

Eerst na de beoordeeling van den Raad van Arbeid aan de hand van deze zuiver juridische criteria kan een eerste rentekaart worden uitgereikt. Krachtens den tweeden hoofdregel „gaat de verplichte verzekering dan in op den dag, waarop de eerste rentekaart aanvangt geldig te zijn” (art. 54 I.W.). Dit *alleen* is bepalend voor het begin der verzekering.

Deze dag welke waar in het verleden liggen in verband met de bijzondere bepalingen, welke gelden ten aanzien van het opmaken van de eerste rentekaart (art. 245 I.W.), maar de op de eerste rentekaart nadrukkelijk vermelde dag *alleen* bepaalt den aanvang van den verzekeringsplicht.

Is eenmaal een eerste rentekaart uitgereikt en zijn er geen omstandigheden aanwezig, die de verzekering van

rechtswege nietig maken (art. 246 I.W.), of die tot nietigverklaring voeren (art. 247 I.W.), dan blijft de verzekering voortduren, totdat deze is vervallen (art. 51 I.W.).

Deze vervallenverklaring kan slechts door een verklaring van den verzekerde aan den Raad van Arbeid geschieden en alleen in de gevallen, welke de wet uitdrukkelijk noemt (art. 55 I.W.).

Voor het einde der verzekering is dus — behalve in geval van overlijden, waar verzekering vanzelfsprekend de verzekering automatisch eindigt — naast het aanwezig zijn van de voorwaarden, onder welke vervallenverklaring gevraagd kan worden, een *positieve handeling van den verzekerde* vereischt. Ambtshalve vervallenverklaring is niet mogelijk.

Voor wat de premiebetaling betreft, legt de verplichting op den werkgever en wel door middel van het plakken van zegels voor of gelijktijdig met de betaling van het loon aan den arbeider (art. 186 juncto art. 198 I.W.)¹⁰). De mogelijkheid, dat voor bepaalde groepen van huisarbeiders de premie door den arbeider wordt betaald, welke in de practijk nog geen toepassing vindt (art. 189 I.W.) en de verplichting, die rust op het orgaan der ziekteverzekering om over volle weken, dat een verzekerde krachtens de wettelijke ziekteverzekering ziekengeld ontvangt, zegels te plakken (art. 193 I.W.), zijn voor onze beschouwing irrelevant.

Voor de premiebetaling is de verplichting van den werkgever hoofdzakelijk en deze vindt haar complement in het verbod tot verhaal van premie op den arbeider (art. 209 I.W.).

De verplichting van den werkgever bestaat evenwel *alleen* zolang en voorzover de verzekerde de vervallenverklaring niet kan afleggen (art. 188 I.W.), aangezien dan evenals in het geval, dat de verzekerde geen werkgever heeft, de verplichting om de premie te betalen op den verzekerde rust.

De navorderingsbevoegdheid van den Raad van Arbeid, die ten aanzien van den ter zake van de premiebetaling nalatigen werkgever en arbeider bestaat, wordt echter *alleen* ten aanzien van den werkgever in de practijk toegepast (art. 328 I.W.).

Aangezien de door den werkgever niet betaalde premie moet worden beschouwd als een deel van het loon, bestaat een wettelijk voorrecht bij het verhaal op de goederen van den werkgever, dat denzelfden rang heeft als het verhaal van achterstallig loon in het civiele recht (art. 210 I.W.). Bij faillissement van den werkgever is dit van beteekenis.

De zin van dit voorrecht wordt duidelijk, wanneer wij er op wijzen, dat zoowel het recht op als de hoogte van de praestatie samenhangen met het totale aantal en het bedrag der geplakte of verreffende zegels.

Wat het recht betreft, blijkt dit uit de regeling van de wachttijden in de Invaliditeitswet.

Voor het recht op invaliditeitsrente moeten tenminste 150 premien in rekening gebracht kunnen worden (art. 71 I.W.), voor het recht der nagelaten betrekkingen op weduwenrente en/of weezenrente minstens 40 premien (art. 81a, 82, 83 en 84 I.W.)¹¹).

Voor het recht op ouderdomsrente is de regeling veel meer ingewikkeld, omdat voor hen, die in het overgangstijdperk in de verkiezing zijn opgenomen en die op dat oogenblik den leeftijd van 35 jaar reeds bereikt of overschreden hadden, bijzondere bepalingen gelden, die in feite neerkomen op het stellen van gedifferentieerde wachttijden, bijzondere bepalingen gelden, die in feite neerkomen op het stellen van gedifferentieerde wachttijden, 37c, 37d, 37e, 37f, 37g, 37h, 37i, 37j, 37k, 37l, 37m, 37n, 37o, 37p, 37q, 37r, 37s, 37t, 37u, 37v, 37w, 37x, 37y, 37z, 37aa, 37ab, 37ac, 37ad, 37ae, 37af, 37ag, 37ah, 37ai, 37aj, 37ak, 37al, 37am, 37an, 37ao, 37ap, 37aq, 37ar, 37as, 37at, 37au, 37av, 37aw, 37ax, 37ay, 37az, 37ba, 37bb, 37bc, 37bd, 37be, 37bf, 37bg, 37bh, 37bi, 37bj, 37bk, 37bl, 37bm, 37bn, 37bo, 37bp, 37bq, 37br, 37bs, 37bt, 37bu, 37bv, 37bw, 37bx, 37by, 37bz, 37ca, 37cb, 37cc, 37cd, 37ce, 37cf, 37cg, 37ch, 37ci, 37cj, 37ck, 37cl, 37cm, 37cn, 37co, 37cp, 37cq, 37cr, 37cs, 37ct, 37cu, 37cv, 37cw, 37cx, 37cy, 37cz, 37da, 37db, 37dc, 37dd, 37de, 37df, 37dg, 37dh, 37di, 37dj, 37dk, 37dl, 37dm, 37dn, 37do, 37dp, 37dq, 37dr, 37ds, 37dt, 37du, 37dv, 37dw, 37dx, 37dy, 37dz, 37ea, 37eb, 37ec, 37ed, 37ee, 37ef, 37eg, 37eh, 37ei, 37ej, 37ek, 37el, 37em, 37en, 37eo, 37ep, 37eq, 37er, 37es, 37et, 37eu, 37ev, 37ew, 37ex, 37ey, 37ez, 37fa, 37fb, 37fc, 37fd, 37fe, 37ff, 37fg, 37fh, 37fi, 37fj, 37fk, 37fl, 37fm, 37fn, 37fo, 37fp, 37fq, 37fr, 37fs, 37ft, 37fu, 37fv, 37fw, 37fx, 37fy, 37fz, 37ga, 37gb, 37gc, 37gd, 37ge, 37gf, 37gg, 37gh, 37gi, 37gj, 37gk, 37gl, 37gm, 37gn, 37go, 37gp, 37gq, 37gr, 37gs, 37gt, 37gu, 37gv, 37gw, 37gx, 37gy, 37gz, 37ha, 37hb, 37hc, 37hd, 37he, 37hf, 37hg, 37hh, 37hi, 37hj, 37hk, 37hl, 37hm, 37hn, 37ho, 37hp, 37hq, 37hr, 37hs, 37ht, 37hu, 37hv, 37hw, 37hx, 37hy, 37hz, 37ia, 37ib, 37ic, 37id, 37ie, 37if, 37ig, 37ih, 37ii, 37ij, 37ik, 37il, 37im, 37in, 37io, 37ip, 37iq, 37ir, 37is, 37it, 37iu, 37iv, 37iw, 37ix, 37iy, 37iz, 37ja, 37jb, 37jc, 37jd, 37je, 37jf, 37jg, 37jh, 37ji, 37jj, 37jk, 37jl, 37jm, 37jn, 37jo, 37jp, 37jq, 37jr, 37js, 37jt, 37ju, 37jv, 37jw, 37jx, 37jy, 37jz, 37ka, 37kb, 37kc, 37kd, 37ke, 37kf, 37kg, 37kh, 37ki, 37kj, 37kk, 37kl, 37km, 37kn, 37ko, 37kp, 37kq, 37kr, 37ks, 37kt, 37ku, 37kv, 37kw, 37kx, 37ky, 37kz, 37la, 37lb, 37lc, 37ld, 37le, 37lf, 37lg, 37lh, 37li, 37lj, 37lk, 37ll, 37lm, 37ln, 37lo, 37lp, 37lq, 37lr, 37ls, 37lt, 37lu, 37lv, 37lw, 37lx, 37ly, 37lz, 37ma, 37mb, 37mc, 37md, 37me, 37mf, 37mg, 37mh, 37mi, 37mj, 37mk, 37ml, 37mm, 37mn, 37mo, 37mp, 37mq, 37mr, 37ms, 37mt, 37mu, 37mv, 37mw, 37mx, 37my, 37mz, 37na, 37nb, 37nc, 37nd, 37ne, 37nf, 37ng, 37nh, 37ni, 37nj, 37nk, 37nl, 37nm, 37nn, 37no, 37np, 37nq, 37nr, 37ns, 37nt, 37nu, 37nv, 37nw, 37nx, 37ny, 37nz, 37oa, 37ob, 37oc, 37od, 37oe, 37of, 37og, 37oh, 37oi, 37oj, 37ok, 37ol, 37om, 37on, 37oo, 37op, 37oq, 37or, 37os, 37ot, 37ou, 37ov, 37ow, 37ox, 37oy, 37oz, 37pa, 37pb, 37pc, 37pd, 37pe, 37pf, 37pg, 37ph, 37pi, 37pj, 37pk, 37pl, 37pm, 37pn, 37po, 37pp, 37pq, 37pr, 37ps, 37pt, 37pu, 37pv, 37pw, 37px, 37py, 37pz, 37qa, 37qb, 37qc, 37qd, 37qe, 37qf, 37qg, 37qh, 37qi, 37qj, 37qk, 37ql, 37qm, 37qn, 37qo, 37qp, 37qq, 37qr, 37qs, 37qt, 37qu, 37qv, 37qw, 37qx, 37qy, 37qz, 37ra, 37rb, 37rc, 37rd, 37re, 37rf, 37rg, 37rh, 37ri, 37rj, 37rk, 37rl, 37rm, 37rn, 37ro, 37rp, 37rq, 37rr, 37rs, 37rt, 37ru, 37rv, 37rw, 37rx, 37ry, 37rz, 37sa, 37sb, 37sc, 37sd, 37se, 37sf, 37sg, 37sh, 37si, 37sj, 37sk, 37sl, 37sm, 37sn, 37so, 37sp, 37sq, 37sr, 37ss, 37st, 37su, 37sv, 37sw, 37sx, 37sy, 37sz, 37ta, 37tb, 37tc, 37td, 37te, 37tf, 37tg, 37th, 37ti, 37tj, 37tk, 37tl, 37tm, 37tn, 37to, 37tp, 37tq, 37tr, 37ts, 37tt, 37tu, 37tv, 37tw, 37tx, 37ty, 37tz, 37ua, 37ub, 37uc, 37ud, 37ue, 37uf, 37ug, 37uh, 37ui, 37uj, 37uk, 37ul, 37um, 37un, 37uo, 37up, 37uq, 37ur, 37us, 37ut, 37uu, 37uv, 37uw, 37ux, 37uy, 37uz, 37va, 37vb, 37vc, 37vd, 37ve, 37vf, 37vg, 37vh, 37vi, 37vj, 37vk, 37vl, 37vm, 37vn, 37vo, 37vp, 37vq, 37vr, 37vs, 37vt, 37vu, 37vv, 37vw, 37vx, 37vy, 37vz, 37wa, 37wb, 37wc, 37wd, 37we, 37wf, 37wg, 37wh, 37wi, 37wj, 37wk, 37wl, 37wm, 37wn, 37wo, 37wp, 37wq, 37wr, 37ws, 37wt, 37wu, 37wv, 37ww, 37wx, 37wy, 37wz, 37xa, 37xb, 37xc, 37xd, 37xe, 37xf, 37xg, 37xh, 37xi, 37xj, 37xk, 37xl, 37xm, 37xn, 37xo, 37xp, 37xq, 37xr, 37xs, 37xt, 37xu, 37xv, 37xw, 37xx, 37xy, 37xz, 37ya, 37yb, 37yc, 37yd, 37ye, 37yf, 37yg, 37yh, 37yi, 37yj, 37yk, 37yl, 37ym, 37yn, 37yo, 37yp, 37yq, 37yr, 37ys, 37yt, 37yu, 37yv, 37yw, 37yx, 37yy, 37yz, 37za, 37zb, 37zc, 37zd, 37ze, 37zf, 37zg, 37zh, 37zi, 37zj, 37zk, 37zl, 37zm, 37zn, 37zo, 37zp, 37zq, 37zr, 37zs, 37zt, 37zu, 37zv, 37zw, 37zx, 37zy, 37zz.

¹⁰) De toepassing van art. 226 I.W. juncto K.B. van 12 Mei 1939, S. 849, raakt *den vorm, niet het principe* der premiebetaling

¹¹) De overgangsbepaling van artikel 379 I.W. heeft geen beteekenis meer.

het overgangstijdperk toe te kennen ouderdomsrenten zijn het aantal geplakte zegels en het bedrag, dat in totaal geplakt is, voor het recht beslissend.

Voor de normale ouderdomsrenten, die na 3 December 1949 zullen worden toegekend, geldt uitsluitend het vereischte, dat de verzekerde den leeftijd van 65 jaren heeft bereikt (art. 74 I.W.) en gelden geen wachtweken-criteria meer.

Niet alleen voor het recht op rente, ook voor de hoogte der rentebedragen is het aantal en het totaal geplakte bedrag van gewicht.

Behalve voor de uniforme ouderdomsrenten in het overgangstijdperk (art. 372, 373, 373a I.W.), geldt voor de normale ouderdomsrenten evenals voor de invaliditeitsrenten ter bepaling van het bedrag der jaarrente de regel van artikel 75 I.W., dien men schematisch kan weergeven door de volgende formule:

$$R = \frac{260 P}{n} + 0.112 P$$

Hierbij stellen R, P en n achtereenvolgens voor het jaarlijksch rentebedrag, het totale bedrag der geplakte premien en het totaal aantal weken, dat de verzekering heeft geduurd, evenwel met inachtnaam van de correcties, die op grond van artikel 75 en 76 I.W. in P. en n moeten worden aangebracht en na de afronding van R volgens de bepaling van artikel 77 I.W.

Voor weduwen- en weezenrente geldt de formule

$$R_1 = 6/5 \times \frac{260 P}{n}$$

waarbij R₁ het jaarlijksch bedrag der rente voorstelt, terwijl ten aanzien van P en n hetzelfde geldt als boven is opgemerkt (art. 81e en 86 I.W.).

Uit deze formules blijkt, dat het totaal bedrag der geplakte premien essentieel bepalend is voor de hoogte der toe te kennen renten.

Onze uiteenzetting ten aanzien van de rentenverzekeringen, die in de Invaliditeitswet geregeld worden, voert derhalve tot de conclusie, dat het begin der verzekering niet afhankelijk is van een feitelijk „Tatbestand”, maar dat hiervoor vereischt is een bepaalde daad van den juridisch als arbeider in den zin der wet gequalificeerde of een bepaalde ambtshalve hem betreffende beslissing van het uitvoeringsorgaan, gevolgd door het vaststellen van den ingangsdatum der verzekering door het uitvoeringsorgaan.

Voor het einde der verzekering is, behalve het aanwezig zijn van bepaalde juridische voorwaarden, noodig een bepaalde daad van den verzekerde, waardoor hij zelf de verzekering vervallen verklaart.

Bovendien zijn zoowel het recht op als de hoogte van de praestatie afhankelijk van het aantal en het bedrag der betaalde premien.

Er bestaat derhalve belangrijke overeenkomst tusschen de conclusie, waartoe wij komen en die, waartoe D. Lutz Richter voor de Deutsche sociale verzekering komt, welke conclusie hij als volgt formuleert: „Einstweilen beantwortet sich unsere Frage nach dem Verhältnis zwischen Leistung und Betrag für die Rentenversicherung im Sinne starker Abhängigkeit, für die Kranken- und Unfallversicherung im Sinne weitgehender Unabhängigkeit.”¹²⁾

Alleen kunnen wij, voor wat de ziekte- en ongevallenverzekering in Nederland betreft, een stap verder gaan en spreken van *volkomen* onafhankelijkheid.

Mr. Dr. J. VAN BRUGGEN.

¹²⁾ t.a.p., blz. 336.

VAN POTENTIEELE NAAR WERKELIJKE INFLATIE IN DE VEREENIGDE STATEN?

Het vraagstuk van de inflatie in Amerika is, sedert de groote depressie in dat land in 1933 haar einde nam, feitelijk niet van de lucht geweest. Bij verschillende maatregelen, welke Roosevelt sedert zijn ambtsaanvaarding heeft genomen, is het spook van de inflatie te voorschijn geroepen. Eerst was het de depreciatie van den Dollar, die dit gevaar zou veroorzaken, daarna waren het de jaarlijks terugkeerende begroostingstekorten, vervolgens de sociaalpolitieke maatregelen — inzonderheid de verhoogingen der loonen — en tenslotte de aanhoudende goudstroom naar de Vereenigde Staten¹⁾. Ondanks al deze potentieel inflatorische elementen is het verschijnsel eener inflatie als zoodanig niet aan den dag getreden. Wil dit nu echter zeggen, dat dit gevaar zich niet kan voordoen of dat men zich er ook thans nog niet bezorgd over behoort te maken? Geenzins! Het komt ons voor, dat het inflatiegevaar sedert 1933 nog nooit zoo dichtbij is geweest als thans.

De toeneming der investeringen.

Om deze uitspraak te bewijzen, sluiten wij aan bij de conclusie van ons artikel over de Amerikaanse conjunctuurbeweging sedert 1933 in het nummer van 20 Augustus jl. Wij hebben er in dat artikel op gewezen, dat de huidige hoogconjunctuur sterk verschilt van die van einde 1936 en begin 1937, welke door de inzinking in het najaar van 1937 haar eind vond. Toen daalden de begroostingstekorten, terwijl ze nu stijgen; toen bleven de particuliere investeringen achterwege, terwijl ze nu in versterkte mate plaatsvinden; toen gingen de overheidsuitgaven voor een belangrijk deel in de consumptie verloren, terwijl ze nu tot investeringen op groote schaal leiden.

Dit beteekent dus, dat de totale investeringen stijgende zijn, terwijl ze in 1937 begonnen te dalen. Op dit punt openbaart zich de kern van het inflatievraagstuk. In de Vereenigde Staten zijn in de laatste 10 jaren de investeringen steeds kleiner geweest dan de besparingen. Op het oogenblik is de toestand echter zoodanig, dat de investeringen de loopende besparingen overtreffen. In de eerste plaats is dit een gevolg van de enorme uitgaven voor bewapening, welke op zich zelf reeds de besparingen te boven gaan. Maar bovendien leidt het feit, dat een min of meer lange duur van deze uitgaven verwacht wordt, er toe, dat de vraag naar investeringen van particuliere zijde eveneens wordt aangewakkerd.

In een beginnende hoogconjunctuur wordt altijd de uitgestelde vervangingsvraag actief. De mate, waarin zulks geschiedt, hangt af van de ontwikkeling van de conjunctuur. In de laatste 10 à 11 jaren is deze vervangingsvraag nooit ten volle bevredigd geweest, zelfs niet in de hausse van 1936/1937.

Het Amerikaanse productie-apparaat vertoont sedert 1929 een groote elasticiteit. Aan elke toenemende vraag kon gemakkelijk worden voldaan. Ongebruikte productiecapaciteit, een groot aantal werklozen, een overvloedig credietaanbod en, op agrarisch gebied, een permanente overproductie garandeerden a.h.w. de bevrediging van de vraag naar welke artikelen ook. Deze toestand is in korten

¹⁾ Mr. J. van Galen heeft in E.-S.B. van 2 Juli jl. er op gewezen, dat ik geen rekening gehouden heb met de depreciatie van den Dollar als een van de belangrijkste oorzaken van den grooten goudvoorraad der Vereenigde Staten. In het betreffende artikel heb ik getracht een *nieuw* licht te werpen op het Amerikaanse goudvraagstuk. M.i. is de depreciatie van den Dollar niet de belangrijkste oorzaak geweest van den grooten goudtoevloed. Ook zonder depreciatie zou de goudvoorraad van de Vereenigde Staten — zij het in mindere mate — zijn gestegen. De depreciatie van den Dollar heeft in dat opzicht alleen een gradueel, niet een principieel verschil teweeggebracht.

tijd geheel in zijn tegendeel veranderd, zoodat de Vereenigde Staten in een snel tempo van het eene uiterste in het andere zijn vervallen. Want zoo ongunstig de toestand met het oog op de groote werkloosheid en de groote ongebruikte productiecapaciteit voor korten tijd was, zoomin is thans de toestand van een tekort aan bepaalde arbeidskrachten en aan bepaalde goederen ideaal.

Uit het bovenstaande blijkt reeds, dat de goederenzijde op het oogenblik het belangrijkste is.

Indien de aanwezige voorraden in een land buiten beschouwing worden gelaten, moeten — van de goederenzijde uit beschouwd — uit het nationale inkomen bestreden worden:

1e. de uitgaven voor bewapening en de andere uitgaven van de overheid;

2e. de investeringsbehoefte van den civielen sector der volkshuishouding;

3e. de consumptieve behoeften van de bevolking.

Prof. Thalheim ²⁾ heeft er terecht op gewezen, dat het de kunst van de oorlogsfinanciering is om deze drie groepen van uitgaven in een juiste verhouding tot elkaar te brengen. Theoretisch is het probleem vrij gemakkelijk op te lossen. Indien de eerstgenoemde uitgaven den voorrang hebben, dan valt n.l. de rest van het nationale inkomen vanzelf aan de twee overige groepen toe. Maar zoo eenvoudig is het probleem in de praktijk niet, zelfs niet in een centraal geleide volkshuishouding, en zeker niet in een volkshuishouding, waarin vrije consumptie- en investeringsmogelijkheden bestaan, zooals dit, afgezien van eenige beperkingen, in de Vereenigde Staten, het geval is. In plaats dat de tweede en derde groep van uitgaven verminderen als de eerste toeneemt, ziet men in de Vereenigde Staten bij een uitbreiding van de eerste groep juist gelijktijdig ook een stijging van de andere twee groepen.

De stijging van de particuliere investeringen is enerzijds toe te schrijven aan de uitbreiding van de consumptie, anderzijds aan de vrees voor een schaarschte van bepaalde materialen in de toekomst. Bovendien oefent ook de prijsstijging reeds haar invloed uit. Dit is ten deele een gevolg van de recente loonstijgingen, ten deele van een steeds toenemende vraag bij een langzamerhand vol bezet wordend productie-apparaat.

Laten wij echter eerst trachten het vraagstuk kwantitatief te benaderen. Met het oog op de steeds toenemende uitgaven kan het totale begrotingstekort op ongeveer \$ 10 à 15 milliard worden geschat. Veronderstellen we verder, dat het nationale inkomen, dat in 1940 ongeveer \$ 75 milliard bedroeg, in dit jaar tot \$ 80 à 90 milliard zal stijgen. Indien aangenomen wordt, dat de gewone besparingen 10 pCt. van het nationale inkomen beloopt — een percentage dat vrij algemeen wordt aangenomen —, dan zouden de besparingen nog geen \$ 10 milliard bedragen. Dit beteekent dus, dat de besparingen zelfs niet eens voldoende zijn om het totale begrotingstekort te dekken. Voor de particuliere investeringen, die op \$ 5 à 10 milliard zijn aan te nemen, zouden er dan dus in het geheel geen besparingen beschikbaar zijn. Deze zouden door middel van credietschepping gefinancierd moeten worden.

Factoren, welke op het al of niet intreden van inflatie van invloed kunnen zijn.

Hoewel de bovenstaande gegevens, zooals van zelf spreekt, zeer globaal zijn, laten zij echter duidelijk den omvang van het inflatiegevaar onderkennen. In hoeverre inflatie voorkomen of geremd kan worden, hangt, afgezien van de uitgaven voor bewapening, die niet vaststaan (omdat zij a.h.w. elken dag veranderen) voornamelijk af van de volgende factoren, bezien in het licht van de potentiële productie van goederen:

²⁾ In een artikel opgenomen in een bundel „Probleme der Kriegsfinanzierung” blz. 8/9.

- 1e. de omvang van de loonstijgingen;
- 2e. de omvang van de particuliere investeringen;
- 3e. de mate, waarin belastingverhoging mogelijk is;
- 4e. de mate, waarin de besparingen kunnen worden opgevoerd;
- 5e. de mate, waarin prijsbeheersching of prijsstabiliseering mogelijk is.

Langs vrijwilligen weg is alleen het opvoeren van de besparingen mogelijk. Maar het is op grond van de bovenstaande gegevens duidelijk, dat, als dit middel alleen zou moeten worden toegepast, de besparingen ongeveer zouden moeten verdubbelen, hetgeen praktisch niet uitvoerbaar is. Hetzelfde geldt voor de belastingverhoging. Ook dit middel is, althans onder de huidige omstandigheden, slechts in beperkte mate te hanteeren, daar de belastingen in de laatste jaren voor Amerikaansche omstandigheden reeds zeer hoog zijn geworden. Toch zal de regeering waarschijnlijk op dezen weg nog een stuk verder moeten gaan.

Doch ook bij een matige toepassing van deze maatregelen blijft het gevaar van te groote particuliere investeringen en een aanzienlijke prijs- en loonstijging dreigen. Wat de particuliere investeringen betreft, dit probleem is op het oogenblik nog zeer onvoldoende opgelost. Weliswaar heeft de bewapeningsindustrie prioriteit voor verschillende belangrijke grondstoffen, maar daarmee kunnen de particuliere investeringen niet in voldoende mate worden teruggedrongen.

Prijsgeving van de goedkoop-geldpolitiek?

Dat evenwel op dezen kant van het vraagstuk door velen de nadruk wordt gelegd, bewijst reeds het adres, dat de Federal Reserve Board in Januari van dit jaar aan het Congres heeft aangeboden. Daarin werd een zeer orthodoxe financiële politiek aanbevolen, n.l. het opgeven van de politiek van goedkoop geld, het steriliseeren van de goudinvoeren en andere maatregelen om de zgn. excess reserves — d.w.z. de wettelijk niet-verplichte kasvoorraden der banken — te doen verdwijnen.

Het doel van deze maatregelen zou moeten zijn om de enorme leeningscapaciteit der banken tot een lager niveau terug te dringen en op deze wijze te verhinderen, dat credieten voor particuliere investeringen beschikbaar worden gesteld. In dezelfde richting zou het opgeven van de goedkoop-geldpolitiek werken, want dit zou beteekenen, dat de rentevorming weer aan het vrije spel van de maatschappelijke krachten — in dit geval een sterk beperkt aanbod en een zeer groote vraag naar crediet — zou worden overgelaten.

Het is echter de vraag, of onder de huidige omstandigheden de rentestand niet tot een fantastische hoogte zou moeten stijgen, alvorens op deze wijze de particuliere investeringen in voldoende mate zouden kunnen worden teruggedrongen. Dat de nadeelen van de goedkoop-geldpolitiek zich thans wreken, en dat deze politiek een herziening behoeft, lijkt ons echter volkomen juist. Maar deze herziening had al veel eerder moeten plaatsvinden met het oog op het credietapparaat. Op het oogenblik stimuleert de lage rente oneconomische uitbreidingen van het productie-apparaat en is zij ook niet bevorderlijk voor de noodzakelijke vermeerdering van de besparingen.

In plaats van de vrije vorming van den rentestand, lijkt ons — onder de huidige omstandigheden — het kanaliseeren van de besparingen op de kapitaalmarkt ten behoeve van de overheid te prefereren. In deze richting is, voorzoover ons bekend, nog weinig gedaan. Een contrôle op het particuliere investeringsvolume van de monetaire zijde kan echter een goede completeering en afsluiting vormen van de vrij gebrekkige wijze, waarop dit probleem tot dusver van de goederenzijde is aangevat.

De prijscontrole.

Het incidenteele ingrijpen, zooals dat op het gebied van de productie plaats vindt, komt ook tot uiting bij het toe-

zicht op de prijzen. Indien de besparingen en/of de belastingen niet toenemen, zal de stijging van de prijzen, die hier en daar reeds optreedt door de schaarschte en de verhooging der kosten, gestimuleerd worden door de vermeerdering van de consumptieve koopkracht en de verhoging der particuliere investeringen. Vooral op dit punt komt de samenhang tusschen de verschillende deelen van het economisch leven duidelijk tot uiting. Het terugdringen of remmen van de vraag, hetgeen noodzakelijk is, is verre van gemakkelijk. Een stap in deze richting is de beperking van de productie van bepaalde goederen en het moeilijker maken van het koopen van artikelen op afbetaling.

De Regeering streeft op het oogenblik welbewust naar een prijscontrole, maar deze strekt zich voornamelijk uit tot de prijzen van grondstoffen. Eén van de middelen hiertoe is de bevordering van de uitbreiding van het productie-apparaat van de binnenlandsche grondstoffenproducenten (vandaar het in ons vorige artikel reeds vermelde conflict tusschen Henderson en de leiders van de staalindustrie), evenals de binnenlandsche voorraad vorming van enkele belangrijke grondstoffen voor rekening van de regeering. Tegenover deze directe en toekomstige vergroting van het aanbod staat echter de toenemende vraag naar grondstoffen. Of deze en dergelijke maatregelen daarom voldoende zullen zijn, hangt weer geheel af van de omstandigheden. In elk geval schijnt een consequente politiek van stabiele prijzen op het oogenblik nog niet te worden gevolgd.

De prijsstijging van agrarische producten zou overigens met zulk een politiek niet geheel in strijd behoeven te zijn. De daling van den uitvoer van agrarische producten maakte, in het kader van de agrarische politiek — met name de garandeering van een bepaald totaal agrarisch inkomen — een compensatie door prijsstijging noodzakelijk.

Het is echter duidelijk, dat deze prijsstijging van levensmiddelen ook weer een stimulans vormt voor verdere loonstijgingen, welke ook reeds uit andere hoofde optreden. En hiermede komen wij tenslotte tot een zeer belangrijk gebied van de prijsvorming, dat nog geheel voorraad vrijgelaten.

Het loonvraagstuk.

De vrije vorming van loonen en salarissen biedt in tweemaal opzicht groote gevaren. Op korten termijn zullen de loonstijgingen de inflatiespiraal in beweging zetten, temeer daar de sterke stijging van de loonen de particuliere investeringen zal aanmoedigen, welke juist moeten worden beperkt. Tegenover het prijsverhoogende effect van de loonstijging op den kostprijs, staat echter de daling van de vaste kosten per eenheid product in de kapitaalintensieve industrieën. Deze factor heeft voor de Vereenigde Staten met hun sterk gemechaniseerde industrie zeer groote beteekenis, maar kan toch zeker niet verhinderen, dat de kostprijzen in de industrie verder zullen stijgen. Vandaar weer het belang van een prijscontrole.

De beteekenis van de loonstijging op langen termijn moet in dit verband eveneens genoemd worden. Want de stijging van de uitbetaalde loonsommen kan, als zij binnen redelijke grenzen blijft, door een bedrijf, dat op volle capaciteit werkt, in het algemeen wel gedragen worden. Zoodra echter de productie vermindert — en met deze mogelijkheid moet toch zeker op den duur rekening worden gehouden —, kunnen de gestegen loonen een sterk depressieve invloed op het economisch leven gaan uitoefenen, vooral met het oog op de in de laatste 10 jaren sterk verminderde elasticiteit van de loonbeweging in benedenwaardige elasticiteit. Plaatst men dit vraagstuk bovendien in het licht van het zich op het oogenblik sterk uitbreidende productie-apparaat van kapitaalgoederen, dan ontkomt men niet aan den indruk, dat ook van dezen kant reeds een ontwekkening plaats vindt, die op langen termijn zeer groote onveiligheden in het economisch leven van de Vereenigde Staten kan veroorzaken.

Algezien hiervan staan echter ook op korten termijn, zooals uit het bovenstaande blijkt, van vele kanten de mogelijkheden open tot een inflatorische ontwikkeling. Gezien de groote reserves van kapitaalgoederen, waarover de Vereenigde Staten beschikken, is dat inflatiegevaar weliswaar nog niet direct acuut. De gebeurtenissen kunnen zich echter zoo snel wijzigen, dat ook de reeds enorme regeeringsuitgaven nog verder zullen toenemen, en in dat geval zeer diep ingrijpende maatregelen, die hierboven aangegeven gebieden noodzakelijk zijn, teneinde het optreden van een ernstige inflatorische ontwijking te voorkomen.

v. d. V.

BALANSSTATISTIEKEN VAN HYPOTHEEK-BANKEN, WERKZAAM IN NEDERLAND, 1940.

(*Samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek in overleg met het Nederlandsch Economisch Instituut*).

Ten tweeden male laten wij een balansstatistiek volgen van de in Nederland werkzame hypotheekbanken, thans over 1937 t.e.m. 1940. Het overzicht over de jaren 1937 t.e.m. 1939 is verschenen in Economisch-Statistische Berichten van 11 Juni 1941 en in de April-aflevering van het Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Ondernemingen, welke verslagen bewerkt werden.

In dit overzicht zijn zooveel mogelijk dezelfde ondernemingen betrokken, waarvan de gegevens omtrent de pandbrieven onder de rubriek „Hypotheekbanken, werkzaam in Nederland” zijn verwerkt in het mutatie-overzicht van de uitstaande pandbrieven in het artikel „Pandbrieven van hypotheekbanken”, opgenomen in de Juli-aflevering van bovengenoemd maandschrift.

Ondernemingen, die, hoewel zij den naam hypotheekbank voeren, meer het karakter van een crediet- en voorschotbank dragen, zijn om die reden niet opgenomen; in bedoeld artikel zijn deze ondergebracht in de rubriek „Crediet- en Voorschotbanken”.

Algeheele aansluiting bij het zoeven genoemde overzicht omtrent de uitstaande pandbrieven is niet mogelijk, doordat ten behoeve van dat overzicht nog gegevens verstrekt worden door hypotheekbanken in liquidatie, welke geen jaarverslag meer publiceren.

Ditmaal zijn de jaarverslagen van 42 hypotheekbanken bewerkt, tegen 45 voor het overzicht 1939. Van drie ondernemingen is het jaarverslag n.l. nog niet verschenen. Deze ondernemingen zijn niet van grooten omvang; met de andere ondernemingen, die nog in het overzicht van de pandbrieven zijn opgenomen, is dit evenmin het geval. Dit blijkt wel uit de volgende cijfers:

	Uitstaande hypothecaire leeningen ult. 1940.	Uitstaande pandbrieven en „andere leeningen” ult. 1940.
	× miljoen gld.	
48 hypotheekbanken, in overzicht		
pandbrieven opgenomen	743,6	723,4
42 hypotheekbanken, in dit overzicht		
opgenomen	740,0	720,1

Er is daarom geen bezwaar tegen, tot publicatie van de beschikbare gegevens over te gaan.

De concentratie in het hypotheekbankwezen heeft in 1940 verderen voortgang gevonden door de overneming van het bedrijf van de Intercommunale de Overheerking te Amsterdam door de Westlandsche Hypotheekbank.

¹⁾ De bewerking is ter hand genomen nadat „De Kroniek van Dr. Mr. A. Sternheim”, waarin o.m. dergelijke statistieken werden gepubliceerd, in 1940 ophield te verschijnen.

Verder kwam een samenwerking tot stand tusschen de Algemeene Hypotheekbank en de Centrale Hypotheekbank. Het aandeelenkapitaal van negen der hier behandelde 42 hypotheekbanken bevindt zich geheel of bijna geheel in het bezit van een andere hypotheekbank, waarvan de gegevens eveneens in dit overzicht verwerkt zijn, zoodat, economisch beschouwd, het aantal niet grooter is dan 33. Onder deze 33 bevinden zich dan nog twee hypotheekbanken — de 's-Gravenhaagsche en de Arnhemse Hypotheekbank —, waarvan het aandeelenkapitaal in het bezit van levensverzekeringmaatschappijen is.

De verwerving van dit aandeelenbezit heeft plaats gehad in 1938 en de aanleiding er toe moet gezocht worden in de destijds bestaande moeilijkheid, voldoende geschikte beleggingsobjecten te vinden tegen den minimum rentevoet, die door de levensverzekeringmaatschappijen nog acceptabel geacht werd. Het doel was, in de financiering van de hypothecaire vorderingen dezer hypotheekbanken een rendabele belegging te vinden voor een deel der beschikbare kapitalen. Intusschen heeft deze financiering een grooten omvang aangenomen. Met de stijging van de rente, die sindsdien is ingetreden, verviel namelijk de bovengeschetste aanleiding. De 's-Gravenhaagsche Hypotheekbank had per ult. 1940 een bedrag van f 9,6 miljoen opgenomen bij het concern „De Nederlanden” van 1845, de Arnhemse Hypotheekbank f 1 miljoen bij de Nationale Levensverzekeringbank. Daartegenover bedroeg het bedrag der uitstaande pandbrieven resp. f 20,9 en f 17,2 miljoen, waarvan slechts betrekkelijk geringe bedragen zich in het bezit van de houdsters der aandeelen bevonden. Bij beide hypotheekbanken heeft volstorting van de aandeelen plaats gehad.

Van de hypotheekbanken, waarvan het aandeelenkapitaal zich geheel of grootendeels in handen bevindt van andere hypotheekbanken, in dit overzicht opgenomen, zijn de balansen en verlies- en winstrekeningen, waar mogelijk, eerst gecombineerd met die van de bank, die dit aandeelenkapitaal bezit. Het „geplaatst kapitaal” op de creditzijde van de gecombineerde balansen, in dit overzicht opgenomen, is dus het bedrag, dat bij derden uitstaat. Ook in de gecombineerde verlies- en winstrekeningen zijn dubbelstellingen van dezen aard vermeden.

De beteekenis van de hypotheekbanken voor de hypothecaire credietverleening.

Eenig inzicht in de beteekenis, die de hypotheekbanken voor de hypothecaire credietverleening hebben, geeft het navolgende staatje ²⁾:

	1937	1938	1939	1940	1937	1938	1939	1940
	× miljoen gld.				in procenten.			
Bedrag der nieuwe hypothecaire inschrijvingen tot zekerheid van schulden, voortvloeiende uit geldleening (incl. crediet-hypotheek) en niet genoemde oorzaken	453,0	564,9	432,7	294,6	100	100	100	100
waarvan:								
ten gunste van hypotheekbanken ¹⁾	46,3	60,5	51,3	55,2	10,2	10,7	11,9	18,7
„ „ „ andere banken en instellingen	238,0	311,6	241,4	135,4	52,6	55,2	55,8	46,0
„ „ „ particuliere personen	168,7	192,8	140,0	104,0	37,2	34,1	32,3	35,3

¹⁾ Waaronder begrepen alle „hypotheekbanken”, die uitdrukkelijk dien naam voeren; dit is dus een grooter aantal dan de in dit artikel behandelde 42 banken.

Het aandeel van de hypotheekbanken in de nieuwe inschrijvingen is in 1940 sterk gestegen. Het absolute bedrag van de nieuwe inschrijvingen ten gunste van hypotheekbanken ging nog iets vooruit, terwijl dat van de inschrijvingen ten gunste van andere banken en instellingen en van particuliere personen verder terugliep.

Op de oorzaken van de geringere vraag naar gelden op hypotheek komen wij hieronder terug.

Daartegenover is ook het aanbod verminderd. Zoo hebben de groote overheidsleeningen tot gevolg, dat de „andere banken en instellingen” geringere kapitalen voor belegging

²⁾ Ontleend aan Mededeeling No. 16, April 1941, van de afdeling „Statistiek der Overheidsfinanciën” van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

in hypothecaire leeningen beschikbaar hebben dan in de afgelopen jaren.

Verder leidde de heerschende onzekerheid er toe, dat vele beleggers de voorkeur gaven aan andere vormen van belegging boven uitzetting op hypotheek.

De hypotheekbanken konden daardoor, ondanks de geringere totale vraag, nog een iets grooter bedrag uitzetten dan in 1939.

Resultaat der bewerking.

De volgende gegevens zijn in tabellen samengevat:

1. de gecombineerde balansen en verlies- en winstrekeningen (tabellen I en II);
2. een specificatie van de uitstaande hypothecaire leeningen naar de grootte en naar aard en ligging van het onderpand (tabellen IIIa en IIIb);
3. de gemiddelde rentemarge, voorzover de jaarverslagen deze vermelden (tabel IV);
4. het aantal executies (tabel IV).

Een specificatie van de hypothecaire leeningen en de uitstaande pandbrieven naar het rentetype, welke specificatie in vele jaarverslagen voorkomt, is in dit overzicht niet gemaakt. Een dergelijke specificatie komt voor in het artikel „Pandbrieven van Hypotheekbanken”, in de Juli-afl levering van het Maandschrift van het C.B.S.

Balansen en verlies- en winstrekeningen.

Het bedrag der uitstaande hypothecaire leeningen van in het binnenland werkzame hypotheekbanken is — naar wij in ons overzicht opmerkten — van 1931 af steeds teruggegaan. Deze teruggang was het geringst in 1939. Blijkens tabel I nam de daling, die bij de onderzochte instellingen in 1939 f 15,3 miljoen had bedragen, in 1940 wederom een grooteren omvang aan ten beloope van f 27 miljoen (beide bedragen inclusief de hypotheeken van de belegde reserve). Deze grootere teruggang vindt zijn oorzaak in de sinds Mei 1940 ontstane groote vraag naar vaste goederen voor beleggingsdoeleinden, gepaard met een toenemende ruimte op de geldmarkt. Dit had tot gevolg, dat vele onderpanden werden verkocht aan koopers, die geen hypotheek wenschten, terwijl door dezelfde oorzaak op vele hypotheeken extra aflossingen werden ontvangen.

Daarbij kwam, dat door de verminderde bouwbedrijvigheid de vraag naar hypothecair crediet afnam. Als gunstige factor staat daar tegenover, dat de hypotheeken thans, als gevolg van de prijsstijging van het onroerend goed, over het algemeen beter gedekt zijn en dat de banken

minder tot executie behoeven over te gaan (vgl. tabel IV). In vroegere jaren ingekochte onderpanden konden tegen behoorlijke prijzen van de hand worden gedaan, waardoor ook in mindere mate behoefde te worden afgeschreven op dezen actiefpost.

Het is duidelijk, dat de vermindering van het bedrag aan uitstaande hypotheeken een kleinere behoefte aan pandbriefkapitaal veroorzaakte. Bovendien werd de situatie voor de plaatsing van pandbrieven ongunstiger. Een en ander had tot gevolg, dat ook de in 1932 begonnen daling van het bedrag der uitstaande pandbrieven zich in 1940 voortzette. Blijkens het meergenoemde artikel in de Juli-afl levering van het Maandschrift van het C.B.S. werden de uitlotingen overtroffen door de inkoop, hetgeen, gezien den lagen pandbriefkoers, die bijv. voor de

TABEL I. *Gecombineerde balansen van 42 hypotheekbanken, werkzaam in het binnenland.*

	1937	1938	1939	1940		1937	1938	1939	1940
	× miljoen gld.					× miljoen gld.			
Obligee aandelhouders	82,9	80,2	77,5	76,0	Geplaatst kapitaal	98,9	98,9	99,0	98,6
Hypothecaire vorderingen	833,7	781,4	765,3	740,0	Statutaire en extra-reserve, dividend-reserve en onverdeelde winst	35,6	36,0	35,8	36,8
Hypotheken van de belegde reserve	2,1	3,6	4,4	2,7	Uitgegeven pandbrieven	834,4	758,2	729,1	707,3
Ingekochte onderpanden	19,9	20,5	19,3	14,4	Andere leeningen	—	0,2	10,4	12,8
Gebouwen	1,4	1,2	1,2	1,6	Bestemmings- en verplichtingsreserves	10,7	11,2	12,1	15,5
Effecten	16,9	14,1	11,3	13,0	Uitgelote en aflosbare pandbrieven	26,5	15,1	3,0	2,9
Onderhandsche schuldbekentenissen	—	—	—	0,4	Te betalen intrest, onkosten en crediteuren incl. winstuitkeeringen	19,4	18,0	17,5	16,3
Te vorderen intrest, debiteuren, diverse activa	16,7	13,9	13,6	11,7					
Schatkistpromessen	—	—	—	9,4					
Prolongatie, deposito, kas, bank, giro	51,9	22,7	14,3	21,0					
	1025,5	937,6	906,9	890,2		1025,5	937,6	906,9	890,2

Toelichting gecombineerde balansen. Het geplaatste kapitaal is het kapitaal, dat bij derden uitstaat; aandeelenkapitaal van een hypotheekbank, dat zich in het bezit van een andere hypotheekbank, in dit overzicht opgenomen, bevindt, is niet medegegeld. In twee gevallen lieten de jaarverslagen deze werkwijze niet toe. Het daarbij betrokken bedrag is van betrekkelijk ondergeschikt betekenis. Vorderingen en schulden tusschen de hypotheekbanken in dit overzicht onderling zijn tegen elkaar geschrapt. De winstverdeling is in de balansen verwerkt.

TABEL II. *Gecombineerde verlies- en winstrekeningen van 42 hypotheekbanken, werkzaam in het binnenland.*

	1937	1938	1939	1940		1937	1938	1939	1940
	× miljoen gld.					× miljoen gld.			
Onkosten	2,6	2,6	2,5	2,4	Rentewinst	6,7	7,2	7,0	6,9
Emissiekosten en conversiekosten	2,5	1,5	0,2	—	Provisie	0,9	1,1	0,7	0,8
Afschrijvingen en andere verliezen	2,9	3,5	2,9	2,3	Vergoeding voor vervroegde aflossing	0,4	0,3	0,2	0,3
Verliezen, afgeboekt tegen bestemmingsreserves	0,5	0,4	0,2	0,2	Exploitatie ingekochte onderpanden	0,6	0,7	0,8	0,8
Koersreserve pandbrieven	0,1	—	—	—	Koerswinst pandbrieven	0,1	0,5	0,6	1,1
Koersverlies beleggingen	—	—	1,4	—	Terugboeking van bestemmingsreserves	0,8	0,9	0,4	0,2
Dotaties aan bestemmings- en verplichtingsreserves	1,8	1,9	2,2	4,2	Rente beleggingen	0,9	0,9	1,2	1,5
Dotaties aan statutaire en extra-reserve, dividendreserve en onverdeelde winst	1,0	1,3	1,4	1,6	Koerswinst beleggingen	0,2	0,1	—	0,4
Dividend en tantièmes	1,0	1,2	1,5	1,7	Terugboeking van koersreserve beleggingen	—	—	0,2	—
	12,4	12,4	12,3	12,4	Terugboeking van statutaire en extra-reserve, dividendreserve en onverdeelde winst	1,8	0,7	1,2	0,4
	12,4	12,4	12,3	12,4		12,4	12,4	12,3	12,4

Toelichting gecombineerde verlies- en winstrekeningen. Afboekingen van verliezen direct tegen reserves, zoodat ze buiten de verlies- en winstrekeningen bleven, zijn, voorzover de voorgeslagen inlichtingen bevinden, op de gecombineerde verlies- en winstrekeningen tot uitdrukking gebracht. De verliezen, afgeboekt tegen bestemmingsreserves, zijn daarbij in een afzonderlijke post ondergebracht, omdat tegen deze verliezen in het algemeen in vorige jaren gereserveerd is. Conversiekosten echter, die in vele gevallen ook direct ten laste van een reserverekening zijn geboekt, komen alle onder het hoofd emissie- en conversiekosten voor. De winstverdeling blijkt uit de verlies- en winstrekeningen.

TABEL IIIa. *Specificatie der uitstaande leeningen.*

	1937	1938	1939	1940	1937	1938	1939	1940	1937	1938	1939	1940
	naar de grootte der leeningen											
	× miljoen gld.				in procenten				Gem. bedrag der leeningen × 1000 gld.			
Leeningen boven f 100.000.—	196,6	186,2	185,5	176,6	23,6	23,8	24,2	23,9	177,7	177,8	178,7	178,0
„ van f 75.000—f 100.000	69,4	65,6	62,5	59,5	8,3	8,4	8,2	8,0	85,7	85,9	86,3	86,6
„ „ 50.000—„ 75.000	105,0	100,2	99,0	92,0	12,6	12,8	12,9	12,4	60,6	60,9	60,9	61,0
„ „ 25.000—„ 50.000	159,0	150,7	146,6	141,0	19,1	19,3	19,1	19,0	35,1	35,0	35,0	35,0
„ „ 10.000—„ 25.000	182,4	167,2	162,5	161,0	21,9	21,4	21,2	21,7	15,9	15,8	15,8	15,8
„ beneden f 10.000	120,8	112,4	110,4	111,0	14,4	14,3	14,4	15,0	4,8	4,8	4,8	4,8
„ niet gespecificeerd	0,5	—	—	—	0,1	—	—	—	—	—	—	—
Totaal	833,7	782,3 ¹⁾	766,5 ¹⁾	741,1 ¹⁾	100,0	100,0	100,0	100,0	18,7	18,7	18,7	18,3
	naar den aard van het onderpand											
	× miljoen gld.				in procenten							
Op: gebouwd	780,4	739,9	726,2	705,1	93,6	94,6	94,7	95,1				
ongebouwd	34,2	28,6	27,5	26,6	4,1	3,6	3,6	3,6				
bouwterrein	8,7	7,6	7,6	7,2	1,0	1,0	1,0	1,0				
niet gespecificeerd	10,4	6,2	5,2	2,2	1,3	0,8	0,7	0,3				
Totaal	833,7	782,3 ¹⁾	766,5 ¹⁾	741,1 ¹⁾	100,0	100,0	100,0	100,0				

TABEL IIIb. *Specificatie der uitstaande leeningen naar de ligging der onderpanden, 1940.*

	Aantal leeningen	Bedrag × mill. gld.	Gemidd. bedrag der leeningen × 1000 gld.		Aantal leeningen	Bedrag × mill. gld.	Gemidd. bedrag der leeningen × 1000 gld.
Groningen	619	5,0	8,1	's-Gravenhage	5524	127,7	23,1
Friesland	784	3,4	4,4	Rotterdam	4708	116,0	24,6
Drenthe	353	1,5	4,2	Overig Zuid-Holland	5537	85,4	15,4
Overijssel	986	6,4	6,5	Zeeland	429	2,4	5,6
Gelderland	1439	13,4	9,3	Noord-Brabant	2100	19,4	9,2
Utrecht	1714	27,1	15,8	Limburg	591	4,5	7,7
Amsterdam	7131	245,9	34,5	Mier dan één rubriek	24	2,3	97,2
Overig Noord-Holland	8465	80,7	9,5	Niet gespecificeerd	—	—	—
				Totaal		741,1 ¹⁾	

¹⁾ Inclusief een gedeelte van de hypotheeken van de belegde reserve.

TABEL IV.

Gemiddelde rente; rentemarge; aantal executies.

	1937	1938	1939	1940
Gem. hypotheekrente (31 banken) in %	4,91	4,6439	4,512	4,4982
Gem. pandbriefrente (31 banken) in %	3,9841	3,7051	3,6820	3,7019
Gemiddelde rentemarge (31 banken) in %	0,9259	0,9388	0,8300	0,7963
Hoogste rentemarge in %	1,264	1,403	1,4563	1,225
Laagste rentemarge in %	0,2104	0,6535	0,43	0,465
Aantal executies (42 banken)	426	263	176	142

3½ pCt pandbrieven gemiddeld 88½ bedroeg, niet verwonderlijk is. In totaal daalde het uitstaande bedrag aan pandbrieven met f 21,8 miljoen, derhalve in mindere mate dan het bedrag der hypotheeken.

De geschetste gang van zaken leidde tot een uitermate groote liquiditeit, zooals een vergelijking van de laatste drie posten aan de actiefzijde van de balans met de laatste twee posten der passiva overduidelijk aantoonde. Verschillende hypotheekbanken zijn overgegaan tot belegging van de overtollige kasmiddelen in schatkistpapier, teneinde de beschikking te hebben over geldmiddelen, indien de toestand zich wijzigt.

De opbrengst van de normale winstbronnen (zie de eerste drie posten aan de creditzijde van de verlies- en winstrekeningen) bleef ongeveer gelijk. De rentewinst daalde met f 0,1 miljoen, de posten provisie en vergoeding voor vervroegde aflossing namen elk met f 0,1 miljoen toe. De post exploitatie ingekochte onderpanden bleef gelijk.

De post koerswinst op pandbrieven vertoonde een stijging van f 0,6 tot f 1,1 miljoen, verkregen door inkoop van pandbrieven.

Hiertegenover stond een daling van de kosten, aan een normale bedrijfsuitoefening inhaerent, als hoedanig de eerste drie posten van de verlies- en winstrekeningen aangemerkt moeten worden, indien er althans geen abnormale emissie- en conversiebedrijvigheid heeft geheerscht, zooals in de jaren vóór 1939 het geval is geweest. In 1940 kwamen vrijwel geen emissie- en conversiekosten voor. Het bedrag van de afschrijvingen en verliezen — waaronder zoowel afschrijvingen op ingekochte onderpanden als op debiteuren en achterstallige rente voortkomen — was belangrijk lager dan in 1939; een rechtstreeks gevolg van de gunstige huizenmarkt, welke leidde tot vermindering van het bezit aan ingekochte onderpanden en tot verbetering van de positie der hypotheekdebiteuren. Het totaal van de genoemde drie posten was f 4,9 miljoen, tegen f 5,6 miljoen in 1939. De stijging van het bedrag der dotaties aan bestemmings- en verplichtingsreserves houdt verband met de voorzieningen tegen mogelijke schade, voortvloeiende uit de vernieling van onderpanden door oorlogshandelingen, welke heeft plaats gevonden.

Vergelijking van de laatste twee posten aan de debetzijde der verlies- en winstrekeningen, onder aftrek van den laatsten post aan de creditzijde, leert dat het netto-winstcijfer na 1937 belangrijk is verbeterd. Daarbij moet in aanmerking genomen worden, dat het bedrag, dat in 1939 teruggebracht is van de statutaire en extra-reserve, in belangrijke mate zijn oorzaak gevonden heeft in het koersverlies op de beleggingen, dat zich in dat jaar heeft voorgedaan.

Oorlogsschade.

Het bedrag der leeningen, waarvan het onderpand door oorlogshandelingen is verwoest, bedroeg volgens de jaarverslagen f 31,6 miljoen. Uiteraard gingen alleen de opstallen verloren; de waarde van den grond blijft als zekerheid bestaan. Op grond van de getroffen regeling inzake de schadevergoeding wordt verwacht, dat de hypotheekbanken geen financiële schade van beteekenis zullen lijden. De hier bedoelde leeningen komen dan ook voor de volle

nominale waarde op de balansen voor. Wel zijn op de balansen in vele gevallen voorzieningen tegen eventuele schade getroffen; in het algemeen is, overeenkomstig de wenschen van het controle-orgaan van de Vereeniging van Directeuren van Hypotheekbanken, 10 pCt gereserveerd van de restant-hoofdsommen der hypotheeken op verwoeste panden, waarvan rente en aflossing ten tijde van de verschijning van het verslag niet ten volle waren voldaan. Zooals reeds werd opgemerkt, houdt het hogere bedrag van de dotaties aan bestemmings- en verplichtingsreserves (in 1939 f 2,2 miljoen, in 1940 f 4,2 miljoen) hiermede verband. De waarde van de verloren gegane eigendommen der hypotheekbanken bedroeg f 1,9 miljoen.

Vermelding verdient, dat de hypotheekbanken ook in ander opzicht de ongunstige gevolgen van den oorlogstoestand hebben ondervonden. Zoo was het, den hypotheekgevers, door de verwoesting van hun eigendom ten gevolge van de oorlogshandelingen, in vele gevallen niet mogelijk regelmatig aan hun verplichtingen tot aflossing en rentebetaling te voldoen. Hiertegenover stond echter weer als gunstige factor, dat door het ontstane woningtekort leegstaan van woningen nagenoeg niet meer voorkwam, wat aan de regelmatige aflossing en rentebetaling ten goede kwam. Verder kan nog worden gewezen op de verzwaarde lasten, die met name ook sterk op het bezit van vaste goederen werden gelegd, terwijl verhooging van huren en pachten werd verboden³⁾.

Groote der leeningen en geografische verdeling der onderpanden.

De specificaties in de tabellen IIIa en IIIb geven tot de volgende opmerkingen aanleiding:

Het aandeel van de groote leeningen in het totaal uitstaande bedrag is in 1940 algemeen gedaald ten gunste van de leeningen beneden de f 25.000.

De hypotheekbanken verstrekken nagenoeg uitsluitend leeningen op gebouwde eigendommen. 66 pCt. der leeningen staat uit in de drie grootste steden des lands. Het gemiddelde bedrag per leening is verreweg het grootst bij die, verstrekt op onderpanden in Amsterdam, indien althans de leeningen op onderpanden in meer dan één rubriek buiten beschouwing worden gelaten.

Bij deze laatste leeningen, 24 in getal, is het gemiddeld bedrag per leening n.l. niet minder dan ruim f 97.000, tegen f 25.000 in 1939. Van deze 24 leeningen zijn er 20 verstrekt door de N.V. Algemeene Friesche Hypotheekbank, waarvan 2, met een bedrag van f 750.000, in 1940 zijn gesloten: Verondersteld moet worden, dat de andere 18 leeningen ontstaan zijn door samenvoeging van bestaande leeningen. De bedragen zullen dus niet verstrekt zijn op aaneengesloten complexen, doch op verspreid liggende onderpanden.

Rentemarge.

De gemiddelde rentemarge is blijkens tabel 4 iets gedaald, als gevolg van een kleinen teruggang der gemiddelde hypotheekrente, waartegenover de gemiddelde pandbriefrente eenigermate is gestegen. Niet alle verslagen vermelden daaromtrent cijfers.

Verhoging van deze marge door het bedingen van een hogere hypotheekrente is onmogelijk gemaakt door het Besluit ter voorkoming van opdrijving van hypotheekrenten van 14 December 1940, dat verhoging der rente boven het peil van 9 Mei 1940 verbiedt.

³⁾ Huurprijbesluit van 13 December 1940. Besluit ter voorkoming van prachtprijsofdrijving van 10 Augustus '40.

STATISTIEKEN.

ZILVERPRIJS			GOUDPRIJS		
Londen 1)	N. York 2)	A'dam 3)	Londen 1)	N. York 2)	A'dam 3)
19 Aug. 1941.. 23 ¹ / ₁₆	—	19 Aug. 1941.. 2125	168/—	—	—
20 " 1941.. 23 ¹ / ₁₆	—	20 " 1941.. 2125	168/—	—	—
21 " 1941.. 23 ¹ / ₁₆	—	21 " 1941.. 2125	168/—	—	—
22 " 1941.. 23 ¹ / ₁₆	—	22 " 1941.. 2125	168/—	—	—
23 " 1941.. 23 ¹ / ₁₆	—	23 " 1941.. 2125	168/—	—	—
25 " 1941.. 23 ¹ / ₁₆	—	25 " 1941.. 2125	168/—	—	—
26 Aug. 1940.. 23 ¹ / ₁₆	34 ¹ / ₁₆	26 Aug. 1940.. 2115	168/—	—	—
23 Aug. 1939.. 18 ¹ / ₁₆	37 ¹ / ₁₆	23 Aug. 1939.. 2110	148/6 ¹ / ₂	—	—

1) In pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine.
3) In gulden per kg 1000/1000. 4) In sh. p. oz. fine.

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	18—23 Aug. '41 Laagste	23 Aug. '41 Hoogste	23 Aug. 1941	11—16 Aug. '41 Laagste	16 Aug. '41 Hoogste	16 Aug. 1941
Officieel:							
New York	\$ p. £	4.02 ¹ / ₂	4.03 ¹ / ₂	4.03	4.02 ¹ / ₂	4.03 ¹ / ₂	4.03
Parijs	Fr. p. £	—	—	—	—	—	—
Stockholm	Kr. p. £	16.85	16.95	16.90	16.85	16.95	16.90
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43	4.47	4.45
Buenos Aires	Pes. p. £	16.95 ¹ / ₂	17.13	17.04 ¹ / ₂	16.95 ¹ / ₂	17.13	17.04 ¹ / ₂
Niet-Officieel:							
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr. p. £	—	—	—	—	—	—
Bangkok	Sh. p. £	—	—	—	—	—	—
Bombay	d. p. r.	17.96	17.96	17.96	17.96	17.96	17.96
Budapest	d. p. £	—	—	—	—	—	—
Hongkong	P. p. \$	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	TE p. £	—	—	—	—	—	—
Kobe	d. p. yen	—	—	—	—	—	—
Lissabon	Escu. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80	100.20	100.—
Madrid	Pt. p. £	40.50	40.50	40.50	40.50	40.50	40.50
Montevideo	d. p. mil.	—	—	—	—	—	—
Rio de Janeiro	d. p. p.	—	—	—	—	—	—
Sjanghai	d. p. \$	3.18	3.18	3.18	2.84	2.93	2.84
Singapore	d. p. \$	28.16	28.16	28.16	28.16	28.16	28.16

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
19 Aug. 1941	4.03 ¹ / ₂	2.33 ¹ / ₂	—	—
20 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.33	—	—
21 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.32	—	—
22 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.31	—	—
23 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.31	—	—
25 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.31	—	—
26 Aug. 1940	4.02 ¹ / ₂	—	39.95	—
Muntpariteit	4.86	3.90 ¹ / ₂	23.81 ¹ / ₂	40 ¹ / ₂

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	7 Aug. 1941	15 Aug. 1941
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	—
Saldo h. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 187.157,07	f 2.765.669,13
Voorschotten op ult. Juli, resp. Juni 1941 aan de gemeenten verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië (Idem voor Suriname 1) Idem aan Curaçao 2)	142.510.811,98	142.505.858,65
Kasvord. wegens credietverstreking a. h. buitenland	7.193.870,24	7.193.870,24
Daggeldleeningen tegen onderpand	265.902,28	265.902,28
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	66.807.580,71	66.595.394,47
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds 3)	80.058.090,40	73.097.549,50
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen 4)	14.993.853,88	15.393.555,58
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 2.252.365,27	f 15.000.000,—
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	2.480.604,—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	135.077.000,—	135.047.000,—
Schatkistpromessen in omloop	1506.500.000,—	1530.200.000,—
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	91.371.269,—	91.996.174,—
Schuld op ult. Juli, resp. Juni 1941 aan de gemeenten weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. grondb. e. d. gem. fondsb. d. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds 5)	23.571.713,66	841.441,39
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. 6)	175.158.769,34	187.326.144,12
Id. aan andere Staatsbedrijven 7)	34.311.872,42	33.277.172,97
Id. aan div. instellingen 8)	277.229.914,81	321.649.839,58

1) In regk. crt. met 's Rijks Schatkist 2) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 57.000.000,— 3) Idem f 75.000.000,—

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 25 Augustus 1941.

Activa.	
Binnen. Wissels, (Hfdbank. f 96.500.000 Promessen, enz. (Bijbank. " 50.875 (Agentsch. " 89.207	f 96.640.083
Papier op het Buitenland	f 451.860.888
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgevoerd	—
	f 451.860.888
Beleeningen incl. (Hfdbank. f 141.352.929 1) voorschotten in (Bijbank. " 2.339.173 rekening-courant (Agentsch. " 28.468.649 op onderpand	f 172.160.751
Op Effecten enz.	f 172.031.902 1)
Op Goederen en Ceelen	" 128.849
	f 172.160.751 1)
Voorschotten aan het Rijk	" 15.000.000
Munt en muntmateriaal:	
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.023.290.398
Zilveren munt, enz.	" 8.167.206
	f 1.031.457.605
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	" 53.605.241
Gebouwen en meubelen der Bank	" 4.000.000
Diverse rekeningen	" 199.487.625
	f 2.024.212.193
Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000
Reservefondsen	" 5.368.354
Bijzondere reserves	" 16.583.835
Pensioenfonds	" 11.742.074
Bankbiljetten in omloop	" 1.779.353.780
Bankassigtiën in omloop	" 11.593
Rek.-Courant } Van het Rijk f saldo's } Van anderen " 187.879.016	" 187.879.016
Diverse rekeningen	" 3.273.541
	f 2.024.212.193
Beschikbaar metaalsaldo	f 247.781.002
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waarde de bank gerechtigd is	" 619.452.500
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	" 90.000.000

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f 55.341.825

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Gouden munt en 1) muntmater.	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaalsaldo	Dekkingperc.
25 Aug. '41	1.023.290	1.779.354	187.891	247.781	53 ±
18 " '41	1.023.033	1.757.202	173.325	264.278	53—
11 " '41	1.022.904	1.744.005	172.878	270.884	53,4 %
6 Mei '40	1.160.287	1.158.813	255.183	607.042	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkistprom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
25 Aug. '41	96.640	90.000	172.161	451.861	199.488
18 " '41	76.621	70.000	172.691	435.809	196.332
11 " '41	68.621	62.000	188.776	405.967	202.963
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

1) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Reuten-bank-schetsne	Andere wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen	
15 Aug. 1941	77,5	308,3	16.329,7	20,4	
7 " 1941	77,4	296,9	16.625,8	19,6	
31 Juli 1941	77,7	289,2	16.754,3	27,2	
23 " 1941	77,8	362,1	15.700,5	15,7	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
15 Aug. '41	13,0	1.810,5	15.656,9	2.165,1	439,3
7 " '41	12,6	1.694,8	15.819,5	2.162,0	423,2
31 Juli '41	12,2	1.877,3	16.030,6	2.242,8	439,3
23 " '41	16,1	1.575,4	14.933,8	2.114,2	405,2
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL. (in mill. francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Rekskredit-kassen	Crediet a. h. particuliere bedrijfsleven	Crediet aan Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postchèque-ambt	Rekening Courant
12 Aug. '41	30.495	554	15.825	1.887	42.084	3.525	2.415
7 " '41	29.846	562	16.103	1.886	41.945	3.524	2.253
31 Juli '41	29.653	573	15.457	1.876	41.484	3.530	1.917
24 " '41	29.343	583	15.331	1.846	40.985	3.507	1.984
16 " '41	29.073	561	15.777	1.685	40.773	3.495	2.198
8 Mei '40	23.606	5394	695	1.480	29.806	—	909